

III. Наукові праці:

1. **Gesch1** Breuer S. Die «Nordische Bewegung» in der Weimarer Republik / Stefan Breuer // Zeitschrift für Geschichtswissenschaft. – Nr. 6, 2009. – S. 495.
2. **Med1** Meißner M. Mammografie-Screening: Kleine Tumoren früher entdeckt / Marc Meißner // Deutsches Ärzteblatt. – Okt. 2009. – Heft 42. – S. 2054–2058.

Summary. The peculiarities of the distribution of attributes in three functional styles are described in the given article. The most typical types of attributes in each functional style have been carried out by means of statistical methods. The hypothesis about the correspondence of the use of attributes in certain functional style to the main functional-notional type of speech has been proved.

Key words: attribute, functional style, correlation, distribution, statistic parameter.

УДК: 811.111'37'28'276.3-055.1/.3

І.С.Буяр

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА І ГЕНДЕРНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ У ВИРАЖЕННІ ОЦІНКИ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКОГО ТА АМЕРИКАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

У статті розглядаються кількісні параметри вербалізації оцінки на лексичному рівні. Зіставлення даних проводиться на матеріалі романів та інституціонального політичного дискурсу за лінгвокультурним і гендерним критеріями. При цьому відзначаємо загальне прикметникове спрямування лексико-семантичного поля оцінки в обох видах дискурсу.

Ключові слова: оцінка, лінгвокультурний і гендерний чинники, британський і американський національні варіанти англійської мови.

Сучасне мовознавство характеризується антропоцентричним підходом до ключових проблем та завдань, для якого притаманне «вивчення тісного зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, духовно-практичною діяльністю» [8, 178]. Враховуючи певну схожість семантичних структур багатьох мов, актуальним є питання пошуку та дослідження так званих семантичних універсалій мови, які, на думку А. Вежбицької, реалізуються на лексичному рівні в усіх мовах світу та слугують основою для побудови решти понять [12, 10–14]. Одне з чільних місць у списку мовних універсалій займає оцінка, що підтверджує важливість її дослідження у різних ракурсах та пояснює значну кількість наукових розвідок, присвячених цьому питанню (див. праці Н. Авганової, О. Бессонової, Н. Вишиваної, С. Григорян, А. Зубова, М. Кортацці, І. Краснової, А. Лукенчук, Ж. П. Малріє, Дж. Мартіна, Дж. Сінклера, Дж. Томпсона, С. Ханстона, Дж. Ченела, Л. Ярової та ін.).

Варто, однак, зауважити, що досі не здійснено охоплення всього поля через основні різночастининомовні групи. Також не спостерігається напрацювань у зіставному аналізі вербалізації оцінки представниками різних англомовних середовищ. До того ж, на нашу думку, суб'єктивно-об'єктивна сутність категорії оцінки вимагає точніших методів дослідження, ніж традиційний логіко-інтуїтивний метод. Проте лише декілька науковців (Н. Вишивана [1], А. Лукенчук [3], М. Попова [5]) застосовують кількісні методики з метою підвищення достовірності отриманих результатів.

Таким чином, теперішній стан розробки наукової проблеми актуалізує наше дослідження, яке спрямоване на формалізовану побудову та аналіз лексико-семантичного поля оцінки із залученням усіх чотирьох номінативних частин мови та з урахуванням лінгвокультурного і гендерного аспектів британського та американського соціумів.

Метою цієї статті є розгляд і порівняння кількісних характеристик вживання оцінної лексики представниками обох статей британського та американського мовних середовищ. Зазначимо, що ці національні варіанти англійської мови були обрані нами з метою забезпечення однорідності вибірки. Як відомо, обидва відносяться до так званого «внутрішнього кола англійської мови» (термін Б. Качру) [11, 5], або «англо-англійської» [11, 5], що включає найбільш розповсюджені, «базові» національні варіанти [10, 60]. Також вони суттєво вирізняються серед інших «за кількістю відмінностей у вживанні й ступенем нормативності цих відмінностей» [9, 19], вивчення яких є актуальним для характеристики і розуміння представлених ними культур [11, 6].

Окрім цього, ми спробуємо виявити відмінності кількісних показників залежно від літературного стилю, а саме художньої прози, представленої романами, і публіцистичного стилю, репрезентованого інституціональним політичним дискурсом – «текстами, безпосередньо створеними політиками» [7], до якого відносять парламентські стенограми, політичні документи, публічні виступи, інтерв'ю політичних лідерів тощо.

Порівнюючи лексичні засоби вираження оцінки на матеріалі художньої прози, розглянемо перш за все кількісні показники, а саме число прикладів у кожній з підвбірок, а також кількісне і частотне співвідношення різних номінативних частин мови.

Отже, дані, представлені в табл. 1, вказують на практично однакову кількість прикладів для чоловічого дискурсу, а також на значне переважання оцінних лексем у романах британських жінок порівняно з американськими. Співставляючи показники різних статей за мовними середовищами, констатуємо більшу різницю в прикладах для обох підвбірок британського варіанту, а відмінність у загальному числі прикладів для американських чоловіків і жінок не видається суттєвою і складає усього 112 слововживань.

При аналізі різночастининомовних кількісних показників відзначаємо прикметникове спрямування поля (у середньому більше 50% слововживань), дещо меншу, порівняно з усіма іншими підвбілками, вживаність прикметників у британських чоловічих романах, прислівників для британських жінок та іменників у дискурсі американських письменниць, а також вищий показник частотності дієслів для обох статей представників британського соціуму.

Перевіримо кількісні частотні характеристики номінативних частин на статистичну релевантність (див. табл. 2). Для правильного визначення зв'язку між досліджуваними одиницями та його величини необхідно застосувати точні методи обрахунку, а саме критерій χ^2 та коефіцієнт спряженості К. Критерій χ^2 використовується для встановлення наявності відповідностей або розходжень між розподілом частот величин, які досліджуються. Критерій χ^2 можна вирахувати за формулою:

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E},$$

де O – фактично спостережувані величини, E – теоретично очікувані [2, 88].

Для інтерпретації отриманого результату необхідно встановити значущість одержаної суми χ^2 . Число ступенів свободи df для багатопільних таблиць визначається за формулою:

$$df = (r - 1)(c - 1),$$

де r – кількість рядків у таблиці, c – кількість стовпчиків [2, 89].

Коли отримані величини сум χ^2 перевищують критичні, то в статистиці відхиляють так звану нульову гіпотезу. При цьому сума χ^2 тим більша, чим більше емпіричні величини відхиляються від теоретичних.

Сума χ^2 вказує лише на наявність/відсутність зв'язку між досліджуваними величинами, його ж ступінь обчислюється за допомогою коефіцієнта взаємної спряженості Чупрова K для багатопільних таблиць за формулою:

$$K = \sqrt{\frac{\chi^2}{N(r-1)(c-1)}},$$

де N – загальна кількість спостережень, r – кількість рядків у таблиці, c – кількість стовпчиків [2, 91].

Величини коефіцієнта взаємної спряженості можуть отримувати значення від 0 до 1, а значущість визначається за величиною χ^2 [2, 91].

Провівши зазначені розрахунки, отримуємо статистично значущі показники щодо вживання граматичних підкласів іменників і дієслів для британських чоловіків, прикметників для британських жінок і прислівників для американських чоловіків. У дискурсі американських письменниць не виявлено жодних відхилень між емпіричними та теоретично очікуваними величинами.

З метою вивчення реалізації оцінної лексики в публіцистичному дискурсі розглянемо кількісні характеристики вживання різних частин мови та порівняємо загальне число прикладів для кожної підвбірки (див. табл. 3).

Отже, аналогічно з даними романів, зазначаємо чітке домінування прикметникового сегмента лексико-семантичного поля оцінки. При цьому, аналізуючи в загальному обидва національні варіанти, спостерігаємо дещо менший показник вживання прикметників для британських жінок порівняно з результатами інших підвбірок. Зазначимо також, що кількісні співвідношення для дискурсу американських жінок-політиків характеризуються низкою відмінних рис: значно вища частотність прислівників, при цьому найнижчі показники частотності іменників і дієслів. Порівняння загальної кількості прикладів показує суттєве чисельне переважання (понад 500 прикладів) оцінних лексем у чоловічому дискурсі американського варіанту і водночас найменшу кількість відібраних прикладів для його жіночого відповідника.

Вивчаючи показники політиків-чоловіків та жінок у британському дискурсі, не спостерігаємо жодних суттєвих відмінностей ані за частотністю вживання різночастиномовних оцінних лексичних одиниць, ані за загальною кількістю прикладів. У характеристиках обох статей американського національного варіанту відносно збігаються лише показники частотності прикметників. При цьому прослідковуються певні збіги у площині гендеру для чоловічого дискурсу за відсотковим вживанням частин мови, а для жіночого – у відносному збігові загальної кількості прикладів.

Зауважимо, що такі дані лише частково відповідають показникам художньої прози, де спостерігаємо гендерну різницю в прикладах для британського дискурсу, найвищу кількість прикладів для дискурсу британських жінок і найнижчу частотність вживання прикметників британськими письменниками. Єдиними збігами стала вища частотність дієслів для обох статей британського мовного середовища відповідно до американського та нижчі показники вживання іменників американськими жінками-політиками.

Також кількісні показники свідчать про загалом вищу вживаність оцінних лексем у промовою порівняно з романами (при співвідношенні вибірки 1:2), що пояснюється свідомим відбором кожної лексичної одиниці політиком «для досягнення максимального ефекту впливу на аудиторію» [6, 127]. У цьому полягає особливість політичного дискурсу, який має чітко виражений маніпулятивний характер. Так, з метою впливу на реципієнта, мовець вживає значну кількість оцінних слів, апелюючи до моральних цінностей і нав'язуючи своє ставлення до навколишнього середовища. Відповідно «висловлювання, що містять оцінку, складають досить значну частину загального числа висловлювань у тактиках політичного дискурсу» [4, 106].

Перевірка кількісних частотних співвідношень на статистичну залежність виявила статистично значущі показники щодо вживання граматичного підкласу дієслів для обох статей британського національного варіанту, іменників для американських чоловіків, прикметників і прислівників для американських жінок (див. табл. 4). При цьому аналогічні показники на матеріалі романів є зовсім іншими (див. табл. 3), окрім підкласу дієслів для чоловіків-британців.

Перспектива подальших розвідок у даному напрямку полягає у порівнянні основних рис лексико-семантичного поля гендерної оцінки за даними британської та американської художньої прози і політичного дискурсу, а саме його синтагматичних, парадигматичних й епідигматичних характеристик.

Список використаних джерел

1. Вишивана Н. В. Прикметники оцінки у сучасній німецькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Вишивана Наталія Володимирівна; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
2. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / Виктор Васильевич Левицкий. – Черновцы : Рута, 2004. – 190 с.
3. Лукенчук А. В. Прикметники оцінки в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Лукенчук Антоніна Василівна; Львівський держ. ун-т. – Львів, 1993. – 16 с.
4. Паршина О. Н. Российская политическая речь : Теория и практика / Паршина Ольга Николаевна / под ред. О. Б. Сиротининой. – [3-е изд.] – М. : Книжный дом «Либроком», 2012. – 232 с.
5. Попова М. П. Семантичний розвиток прикметників оцінки в німецькій мові VIII-XVII століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Попова Марія Петрівна; Чернівецький нац. ун-т. – Чернівці, 2009. – 20 с.
6. Постникова Л. В. Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах / Лариса Вячеславовна Постникова. – М. : Книжный дом «Либроком», 2011. – 200 с.
7. Рыбакина А. В. Проблемы политического дискурса / А. В. Рыбакина [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2009/II/uch_2009_II_00039.pdf. – Название с экрана.
8. Скибицька Н. В. Епістемічна модальність в англійській мові (діахронний аспект) : монографія / Н. В. Скибицька. – К. : Логос, 2010. – 215 с.
9. A Comprehensive Grammar of the English language / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – London, New York : Longman, 1985. – 1779 p.
10. Crystal D. English as a Global Language / David Crystal. – [2-nd edition]. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 212 p.
11. Wierzbicka A. English : Meaning and Culture / Anna Wierzbicka. – New York : Oxford University Press, 2006. – 352 p.
12. Wierzbicka A. Semantics : Primes and Universals / Anna Wierzbicka. – Oxford, New York : Oxford University Press, 1996. – 500 p.

Таблиця 1

Кількісні характеристики вживання частин мови на матеріалі романів

Частини мови	Британські чоловіки		Британські жінки		Американські чоловіки		Американські жінки	
	Частота вживання	Частота у відсотках	Частота вживання	Частота у відсотках	Частота вживання	Частота у відсотках	Частота вживання	Частота у відсотках
Прикметники	935	46,9%	1237	55,6%	1017	51,2%	1108	52,8%
Прислівники	674	33,8%	612	27,5%	650	32,7%	737	35,1%
Іменники	162	8,1%	149	6,7%	143	7,2%	102	4,9%
Дієслова	224	11,2%	227	10,2%	176	8,9%	151	7,2%
Усього	1995	100,0%	2225	100,0%	1986	100,0%	2098	100,0%

Таблиця 2

Кількісні характеристики вживання частин мови на матеріалі промов

Частини мови	Британські чоловіки		Британські жінки		Американські чоловіки		Американські жінки	
	Частота вживання	Частота у відсотках	Частота вживання	Частота у відсотках	Частота вживання	Частота у відсотках	Частота вживання	Частота у відсотках
Прикметники	719	54,0%	681	49,8%	1015	54,4%	745	57,6%
Прислівники	197	14,8%	228	16,7%	302	16,2%	339	26,2%
Іменники	209	15,7%	203	14,9%	358	19,2%	110	8,5%
Дієслова	206	15,5%	254	18,6%	190	10,2%	100	7,7%
Усього	1331	100,0%	1366	100,0%	1865	100,0%	1294	100,0%

Таблиця 3

Статистичні характеристики вживання частин мови на матеріалі романів

Частина мови	Британські чоловіки	Британські жінки	Американські чоловіки	Американські жінки
Прикметники		$\chi^2=18,04$ $K=0,05$		
Прислівники			$\chi^2=11,11$ $K=0,04$	
Іменники	$\chi^2=8,53$ $K=0,03$			
Дієслова	$\chi^2=10,69$ $K=0,04$			

Примітка. У таблиці подано тільки статистично значущі величини χ^2 і K .

Таблиця 4

Статистичні характеристики вживання частин мови на матеріалі промов

Частина мови	Британські чоловіки	Британські жінки	Американські чоловіки	Американські жінки
Прикметники				$\chi^2=8,62$ $K=0,04$
Прислівники				$\chi^2=71,29$ $K=0,11$
Іменники			$\chi^2=37,24$ $K=0,08$	
Дієслова	$\chi^2=10,99$ $K=0,04$	$\chi^2=53,43$ $K=0,10$		

Примітка. У таблиці подано тільки статистично значущі величини χ^2 і K .

Summary. This article deals with the quantitative characteristics of lexical verbalization of evaluation. The obtained data are compared on the basis of novels and institutional political discourse according to linguocultural and gender factors. The general adjective trend of lexico-semantic field of evaluation in both kinds of discourse is observed.

Key words: evaluation, linguocultural and gender factors, British and American English.